

Himmelfart, billeddannelse, billedforbud

- et studiemateriale fra "Kirke og Film", november 2008

www.kirkeogfilm.dk

Manuskript: Claus Oldenburg

Redaktion: Bo Torp Pedersen

Layout: Arne Kristoffersen

Må kun udleveres til foreningens medlemmer

Introduktion

Redaktionel anmærkning: Den følgende tekst er oprindelig en prædiken og gengives uanset denne særlige sammenhæng i uændret skikkelse. Blot er der indsat illustrationer og filmfakta. Prædikenen blev holdt i Garnisonskirken, København, Kristi Himmelfartsdag 1. maj 2008 og tager udgangspunkt i evangelieteksten hos Lukas, kap. 24, v. 46-53.

Himmelfart, billeddannelse, billedforbud

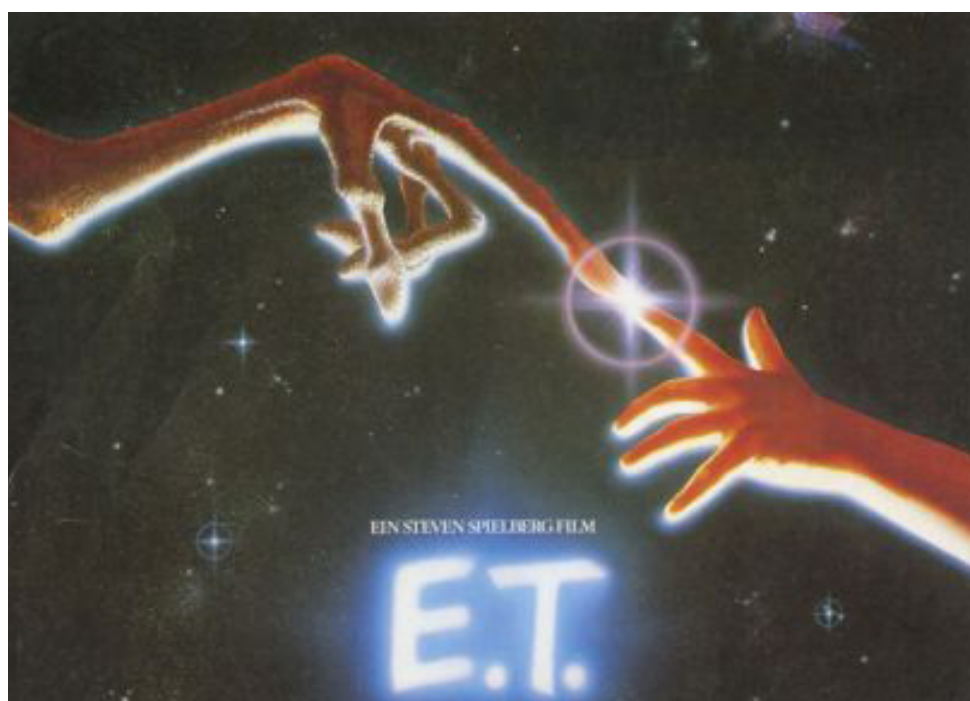
Kristi Himmelfart er – synes jeg – ekstrem flot i sin mulige billeddannelse. Og det er bevidst, at jeg siger 'mulig', for ingen af os véd hvilke indre billeder, der er dannet på medmenneskets mentale skærm. Men hvis man bruger det religiøse maleri som reference, så er der vel en udbredt enighed om, at mesteren har taget disciplene med ud uden for Jerusalem på et højdedrag, hvorfra Han skilles fra dem, stiger lodret til himmels for at blive genforenet med sin Far – og billeddannelsen vil normalt forsyne lærredet med nogle engle, mens disciplene kikker betuttede på.

Scenen er gengivet masser af gange, såmænd også på film, hvor den tydeligst er kopieret i den nu lidt ældre amerikanske børne- og ungdomsfilm 'E. T.', hvor dette grimme, men nuttede rumvæsen stiger til himmels igen i sit lille rumskib, og afskeden med hans venner er mere end rørende. Vennerne får endda en lille flamme på hovederne, hvilken er det rene pinseunder. Så Jesus er gået til filmen på mange måder.

Men altså: Når scenen er så indtagende, så er det også, fordi den er så fantastisk. Det fantastiske og det billeddannende hører klart sammen og er to sider af samme sag, også fordi fantasien simpelthen forestiller sig. Det er dens funktion, og det er det, uanset om den forestilling, man gør sig, er positivt eller negativt ladet, er et tiltrækkende billede eller et frastødende billede.

Kristendommen i sig selv er i ekstrem grad billeddannende, og det er ikke for ingenting, at Jesus i traditionen også kaldes 'imago Dei', som betyder 'Guds billede'. Denne billeddannelse har sandt at sige altid været et problem, fordi alle altid har vidst, hvor stærke – eller endda følelsesmæssigt farlige – billeder kan være.

Så vores religion har altid haft et ambivalent forhold til billedet. For traditionen har såmænd gerne villet fremhæve billedet som det guddommeliges nærvær på jord – det er ikonen – men modreaktionen, billedstormen eller ikonoklasmen, har haft lige så gode vilkår, fordi man simpelthen mente, at billedet udtrykte afguderier eller afgudsdyrkelse.

Det hele grunder sig i det gamle og gammeltestamentlige problem, man kalder 'billedforbudet'. Den normale variant fra de ti bud er, at 'du ikke må gøre dig noget billede af Gud'. Dette skal antagelig forstås både fysisk og mentalt. At du ikke må lave gudebilleder i det virkelige liv, men du må heller ikke lave mentale billeder af Gud oppe i dit hoved.

Billedforbudet er også religionshistorisk kilden til monoteismen – at der kun er én Gud, at Han er usynlig, og at Han er bag verden. Thomas Mann kalder ham Den Højeste og Den Eneste, og denne helt særegne position svarer hos Mann til menneskets selvfølelse, in casu Abrahams. Opdagelsen af Gud og opdagelsen af mennesket er en dobbeltopdagelse, fordi de to parter betinger hinanden. Og menneskets selvfølelse er egentlig, at det ikke er splittet op mellem en masse guder eller kræfter, som mennesket må forholde sig til, men at Jeg'et, forstået som individets krav om central betydning i verden, står i et direkte forhold til den magt, der bærer verden.

I den forstand må monoteismen siges at være et civilisatorisk fremskridt.

Når guddommen således ikke er i verden, men er bag verden, og tilbedelsen forholder sig til en *u-synlighed*, så er billedforbudet egentlig både logisk og påkrævet.

Men der er ét vigtigt moment til. Guddommen er forstået som den levende og bevægende kraft bag verden. Heller ikke den kan læses fast i et billede, for det ville være forræderi med dette levende og bevægende – eller mod forandringens dimension.

For nu at illustrere det med et simpelt eksempel: På bryllupsbilledet smiler parret lykkeligt; det er de holdt op med på skilsmissegangen. Billedet gemmes væk eller rives endda i stykker.

Så billedforbudet har også det træk ved sig, at du og jeg ikke må lave os billeder – eller man må ikke gøre sig billeder. Udtrykket er faktisk negativt, for det indeholder den klare på-

stand, at billederne hurtigt kan blive falske, og at de altså også er udtryk for det, man kalder 'projektion', hvor mennesket påfører omverdenen nogle billeder, som i deres væsentlighed er éns egne.

Problemet er unægtelig kompliceret, men præcis i relation til den monoteistiske gudsopfattelse er billedforbudet egentlig klart nok. Jøderne har altid fastholdt billedforbudet – og blev mildest talt forargede over, at Jesus kunne og ville identificere sig med Gud, og forargelsen er igen logisk nok – og samme billedforbud er endda i skærpet form videreført i islam. Her blev det simpelthen forbudt at afbillede noget som helst levende, for det ville være forræderi med netop det levende og gudsskabte. Den muslimske kunst blev derfor hurtigt til ren ornamentik, i hvert fald i de centrale områder af islam.

Kristendommen, som ligesom islam har sit udspring i jødedommen, udviklede til gengæld en meget rig og omfattende billedreligion, om end der - som sagt - naturligt var indbygget en stærk ambivalens i opfattelsen.

Men Kristus er simpelthen 'imago Dei' – Han er den, der billedmæssigt falder sammen med Gud. Så kristendommen overholder nok billedforbudet, hvad Skaberen angår, men præcis opløsningen af guddommen til en treenighed mellem den bagved eksisterende Fader, den blandt mennesker genkendelige Søn, og den skærpede bevidsthed om Åndens nærvær sikrede egentlig både billedforbudet og billedrigdommen.

For i vores religionsform afbilleder man ikke Gud. Han vil under de fleste omstændigheder ende som i karikatur i lighed med julemanden, og det er kun folk som Michelangelo, der er sluppet nogenlunde heldigt fra en gudsfremstilling. Men man skal ikke prøve – jeg er helt enig i billedforbudets grundlæggende sunde tankegang.

Men over for Kristus har vi så at sige lov. Og det er der blevet myriader af billeder ud af. Og det er vel også én af Hans funktioner: at være den krystal, hvori vi genkender os selv og det menneskelige i al dets variation, spændende fra fødsel og til død – og måske netop også til efterliv. Og i kraft af identifikationen er det det menneskelige, der er ophøjet – og så at sige opfaret til himmels.

Ånden er i denne forbindelse den opmærksomhed, som vi er forpligtet på mellem det bagved liggende guddommelige og det foran liggende menneskelige. I dét lys er Ånden den kvalitetsbestemmelse, vi må give billedet af Gud – er Han 'imago Dei' eller er Han og det her det rene kitsch? Dét er Åndens afgørelse.

At anerkende billedet som et Gudsudtryk, mener jeg, er et civilisatorisk fremskridt i forhold til jødedommen og i forholdet til islam. Men da islam er et senere barn af begge religionsformer, må jeg anse opkomsten af islam for at være et civilisatorisk tilbageskridt. For det er en rigdom, at vi har billederne med os, for de er ikke blot den nødvendige facettering af virkeligheden, de er også dens livfuldhed – og er det egentlig på godt og ondt. For når man ikke vil billederne og er bange for dem, så træder en bestemt recession i karakter, og det er en stildannelse, der er helt almindelig og genkendelig i åndshistorien.

Sagt teologisk – som kan være meget gavnligt i denne sammenhæng – betyder det, at når guddommen er usynlig og bag alle ting, så må vi jo som Hans folk og troende lade Ham manifestere sig på anden måde. Inkarneres skal han så at sige, for ellers har Hans eksistens slet ingen interesse.

Den ældre jødedom inkarnerede Ham i loven, som er den korrekte adfærd. Det samme gjorde islam, og dermed blev guddommen til en kulturel norm. Begge dele er udtryk for livsmåde.

Kristendommen har hele tiden forsvaret Guds fjernhed – Deus absconditus, hedder det – men til gengæld fremhævet Hans inkarnation i mennesket Jesus af Nazareth. Deraf billedet og religionens billedrigdom.

Hvad greb billedstormere og ikonoklaster til? De greb til et forsvar for Guds ophøjethed over alt menneskeligt. Så de var nok med på den korrekte adfærd og den kulturelle norm, men så tilføjede de én ting, som er – undskyld mig! – reformationens horeunge, nemlig den korrekte tænkning.

Ikke at se sig til verden, ikke at mærke sig til verden, ikke at opleve sig til samme – nej, at tænke sig til verden i en blanding af sandhed og korrekthed. Dét er den rette læres forbandelse, det er enhver ortodoksis plage, og det er enhver ideologis forblændelse. For det menneskelige bliver hver gang underkendt – og det er lidt ligegyldigt, om det menneskelige bliver underkendt af den accepterede adfærd, den kulturelle kode eller den korrekte tænkning. Det bliver det samme. Det handler nemlig kun om kontrol og styring – på lidt forskellige værensområder, men trangen til dominans er den samme, og det er underordnet, om denne trang henviser til Gud eller Sandheden.

Så jeg synes, at vi skal være meget taknemlige for vores religions billedrigdom og for, at den er så godt opbevaret i trosbekendelsen. For den forudsætter Gud som Skaberen, men på et tidspunkt steg Han ned i Marias skød og blev menneske. Samme menneske måtte dø menneskets død for at kunne stige ned i kælderregionerne og omfatte fortabelsen, den menneskelige undergrund. Derefter stiger Han op til jordens flade og fremtræder som den opstandne – helten, der overvandt de dødes rige.

Billedmæssigt er det fuldstændig logisk, at Han fra denne jordens flade må stige til vejrs og forenes med sin Far og vores Far. Og billedet tøver ikke. For Han skal komme igen på himlens skyer i den østlige morgenrødme – og den dag falder alle billeder og erstattes af gennemskueligheden.

Kærligheden gør sig – med Max Frisch – nemlig ikke billeder. Den elsker bare. Amen.

Filmfakta

E.T.: The Extra-Terrestrial

USA 1982 - Instr.: Steven Spielberg - Manus: Melissa Mathison - Medv.: Henry Thomas (Elliott), Dee Wallace (Mary), Robert MacNaughton (Michael), Drew Barrymore (Gertie), Peter Coyote (Keys), K.C. Martel (Greg), Sean Frye (Steve), C. Thomas Howell (Tyler), David M. O'Dell (skoleelev), Richard Swingler (lærer), Frank Toth (politibetjent) - 120 min. - Udsendt på DVD af Universal og kan derfor vises med en licens fra CVLI eller MPCL.

pressebilleder © Universal

